

Česká lingvistická olympiáda

Filozofická fakulta a Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy

s podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

V tomto dokumentu najdete ukázkové úlohy, jejichž varianty jsme použili ve školním či regionálním kole některého z uplynulých ročníků České lingvistické olympiády. Každé zadání následuje řešení s krátkým komentářem, který shrnuje klíčové kroky v úvaze, které vedou k úspěšnému řešení dané úlohy.

Bližší informace o České lingvistické olympiádě, středoškolské vědecké soutěži, která je spoluorganizována Filozofickou a Matematicko-fyzikální fakultou Univerzity Karlovy za podpory MŠMT najdete na adrese lingol.cz. Pokud by vaše škola měla zájem o účast v ČLO, napište nám na adresu info@lingol.cz.

Svahilština

Přestože čeština se svými čtyřmi rody patří v tomto ohledu k bohatším jazykům, existují i jazyky o dost složitější. Jedním z nich je bantuský jazyk svahilština, který má rodů hned deset. S některými z nich budete pracovat v následujícím úkolu. Doplňte na správné místo v tabulce slova ze seznamu, do zbylých prázdných míst doplňte správné tvary

Seznam slov: magoti - masikiu - mashavu - minazi - sedlák - strom - vikombe - vitanda - waponiyaji - watu

čeština	jednotné číslo	množné číslo
člověk	mtu	
doktor	mganga	waganga
hrnek	kikombe	
koleno	goti	
nůž		visu
tvář	shavu	
kokosová palma	mnazi	
pomerančovník		michungwa
postel	kitanda	
podzemnice olejná	mnjugunyasa	
léčitel	mponyaji	
ucho	sikiu	
žaludek		matumbo
		wakulima
	mti	

Řešení

čeština	jednotné číslo	množné číslo
člověk	mtu	watu
doktor	mganga	waganga
hrnek	kikombe	vikombe
koleno	goti	magoti
nůž	kisu	visu
tvář	shavu	mashavu
kokosová palma	mnazi	minazi
pomerančovník	mchungwa	michungwa
postel	kitanda	vitanda
podzemnice olejná	mnjugunyasa	minjugunyasa
léčitel	mponyaji	waponyaji
ucho	sikiu	masikiu
žaludek	tumbo	matumbo
sedlák	mkulima	wakulima
strom	mti	miti

Poznámky k řešení

- jednotné a množné číslo je značené příponami (např. m-tu a wa-tu, m-ganga a wa-ganga)
- kombinace předpon jednotné číslo-množné číslo rozdělí slova na čtyři skupiny
- v českých překladech najdeme významové podobnosti: části těla (Ø- + ma-) - osoby (m- + wa-) - předměty (ki- + vi-) - rostliny (m- + mi-)

Etruština

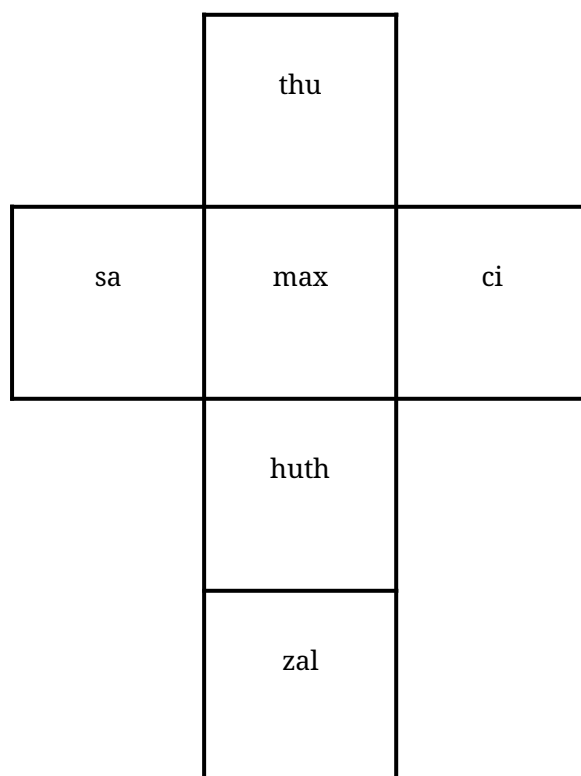
Ačkoli víme, že etruština nepatří k indoevropským jazykům, původ jazyka je nejasný, stejně jako zůstává jazyk sám do značné míry nerozluštěný. Přeložit se podařilo například některé číslovky.

V této úloze vidíte tzv. Toskánskou kostku – archeologickou památku popsanou následujícími etruskými slovy, která odpovídají číslům 1 - 6: *ci, huth, max, sa, thu, zal*.

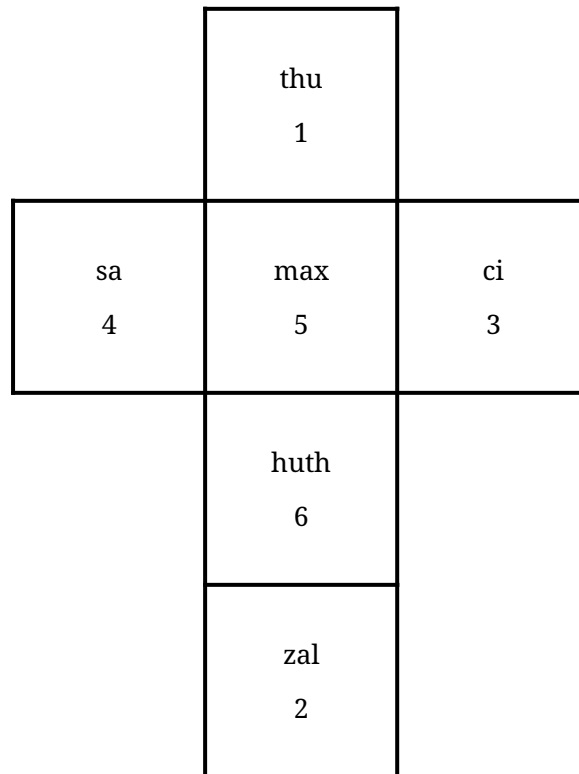
Při překladu vycházeli lingvisté z následujících informací, které poslouží i vám:

1. součet protilehlých stran dává dohromady vždy 7
2. *thu, ci* a *zal* označují (nikoli nutně v tomto pořadí) čísla 1, 2 a 3
3. *ci*, ale nikoli *thu* a *zal*, se velmi často objevuje na tzv. Lněné knize, která byla objevena na obinadle mumie a která obsahuje rituální texty
4. následující dvojice slov se vyskytují v epitafech (náhrobních nápisech): *thu clan; thu at; thu mezu; thu vinac; thu thuscu; ci clenar; zal clenar; ci atr; zal atr; ci mesur; zal mesur; ci vinacr; zal vinacr; ci thuscur; zal thuscur*
5. v řadě starověkých středomořských kultur mělo číslo 3 zvláštní magický význam

Vepište na správná místa v síti čísla odpovídající jednotlivým slovům. Proč jste zvolili zrovna takové umístění?

Řešení

Poznámky k řešení:

- z bodů 3. a 5. vyvodíme, že ci bude 3 (objevuje se v rituálních textech a 3 je magické číslo)
- v bodě 4. nacházíme trojice slovních spojení typu "číslo něco", např. ci thuscur, thu thuscu, zal thuscu
- ci thuscur znamená 3 thuscur; výrazy s ci a zal sdílí příponu -r
- u číslovek 2 a více se často objevují podstatná jména v množném čísle (např. angličtina, čeština, němčina)

Finština

Finština je jazyk, kterým se hovoří převážně na území Finska, ale také se jím mluví v části Švédska a Ruska. Celkově má přibližně 5,5 milionu mluvčích. Patří do ugrofinské jazykové rodiny a je příbuzná například estonštině nebo maďarštině.

Prostudujte následující věty a přeložte zbývající věty do finštiny

finsky	česky	finsky	česky
luin kirjaa	četl jsem knihu	maalasimme kuvaa	kreslili jsme obraz
kirjoitin runoa	psal jsem báseň		myl jsi auto
ostin kirjan	koupil jsem knihu		napsal jsem knihu
punnitsin auton	zvážil jsem auto		jedl jsem jablko
söit koiraa	jedl jsi psa		spálil jsem báseň
söit kalan	snědl jsi rybu		koupili jsme obraz
pesit omenan	umyl jsi jablko		vážili jsme psa
poltimme tuolia	pálili jsme židli		

Řešení

finsky	česky	finsky	česky
luin kirjaa	četl jsem knihu	maalasimme kuvaa	kreslili jsme obraz
kirjoitin runoa	psal jsem báseň	pesit autoa	myl jsi auto
ostin kirjan	koupil jsem knihu	kirjoitin kirjan	napsal jsem knihu
punnitsin auton	zvážil jsem auto	söin omenaa	jedl jsem jablko
söit koiraa	jedl jsi psa	poltin runon	spálil jsem báseň
söit kalan	snědl jsi rybu	ostimme kuvan	koupili jsme obraz
pesit omenan	umyl jsi jablko	punnitsimme koiraa	vážili jsme psa
poltimme tuolia	pálili jsme židli		

Poznámky k řešení:

- příkladové věty mají podobu “sloveso předmět”
- v českých překladech najdeme vidové dvojice sloves (např. jedl - snědl)
- opakující se podstatná jména mají dvě různé koncovky: -a a -n
- osoba podmětu je značená koncovkou (-n, -t, -mme)
- pád “-a” se pojí s nedokonavostí, pád “-n” s dokonavostí

Hlaholice

Hlaholice je původní písmo, které pro potřeby misijní činnosti ve staroslověněštině připravil s pomocí svého bratra Metoděje byzantský učenec Konstantin Filozof. Písmo čerpalo z různých grafických soustav užívaných v Byzanci a jejím okolí a mělo odpovídat zvukové i gramatické stránce staré literární slovanštiny.

Níže jsou uvedena staroslověněšská slova zapsaná v hlaholici s jejich novodobými českými podobami, které se z nich vyvinuly. Přepište zbylá slova do hlaholice.

hlaholice	čeština	hlaholice	čeština
𐌱𐌿𐌸𐌺𐌹𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸𐌹	biskup	𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸𐌹	vložit
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸𐌹	dobrý	𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸𐌹	vysoký
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	hlas	𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	zvon
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	chvála		být
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	Marie		hlad
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	mýdlo		křídlo
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	pod		svět
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	pohanství		vařit
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	popel		veliký
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	přivést		věk
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	rádlo		zlato
𐌶𐌴𐌸𐌹𐌸𐌹	rozumět		žena

Řešení

hlaholice	čeština	hlaholice	čeština
ԲԿՃԻԹԻ	biskup	ՎճԹԾԾԾ	vložit
ԵԹԼԵ	dobrý	ՎճԹԾԾԻ	vysoký
ԽԻԻԻ	hlas	ԹՎԹԻ	zvon
ԽՎԻԻԻ	chvála	ԲԹԾԾ	být
ՄԻԵԻ	Marie	ԽԻԻԻ	hlad
ՄԹԾԾԻ	mýdlo	ԻԵԾԻ	křídlo
ԲԹԻ	pod	ԾՎԾԾ	svět
ԲԹԹԻԲԾԾԾ	pohanství	ՎԻԵԾԾ	vařit
ԲԹԹԻԻ	popel	ՎճԹԾԻ	veliký
ԲԵԾՎճԾԾ	přivést	ՎԾԻ	věk
ԵԻԻ	rádlo	ԹԻԻԾ	zlato
ԵԻԹԹԾԾԾ	rozumět	ԾԻԻԻ	žena

Poznámky k řešení:

- hlaholice funguje stejně jako latinka
- staroslověnská slova se od novočeských protějšků mírně liší
- slova končící na souhlásku mají ve staroslověnštině navíc *Ի* tzv. jer
- slovesa končí na -ti
- přídavná jména končí jerem namísto -ý
- skupina hlásek -dl- se ve staroslověnštině zjednodušuje na -l-

Yggurština

Yggurština je (neúplný) umělý jazyk, jehož autorem je Michal Ajvaz a který hraje ústřední roli v autorově románu Lucemburská zahrada z roku 2011. V textu knihy je autorem nerozluštěného jazyka americký vědec Donald Ross. Nyní máte možnost vtělit se do hrdiny románu profesora filozofie Paula, který se jazyk snaží rozluštit.

Níže jsou uvedena yggurská slova a jejich české překlady (v náhodném pořadí). Přiřadte české překlady k příslušným originálům.

yggursky	česky
1. nyla	A. vesmírná loď
2. nyra	B. nástroj
3. baggirr	C. překlep
4. ymiramaguda	D. ruka
5. ludunna-nyla	E. plavidélko
6. lyme	F. pracovat
7. kiramydirr	G. psát
8. lom-byggad	H. proměnit
9. nylaguda	I. knihovna
10. bagg	J. plavidlo
11. byggadirr	K. kniha
12. lymotuna	L. práce
13. nyrabagg	M. sloupek

Řešení

1. J	8. C
2. D	9. E
3. F	10. L
4. M	11. G
5. A	12. I
6. K	13. B
7. H	

Poznámky k řešení:

- yggurská slova můžeme rozdělit na skupiny podle jejich podoby
- česká slova rozdělíme na stejné skupiny dle významových souvislostí
- například:
 - v českých slovech najdeme dvě trojice: plavidlo - plavidélko - vesmírná loď (sdílí význam "loď") a pracovat - proměnit - psát (sdílí význam "sloveso")
 - dvě trojice v yggurských slovech: baggirr - byggadirr - kiramydirr a nyla - nylaguda - ludunna-nyla
 - trojice obsahující "nyla" bude spíše spojena s lodí (výrazy sdílí celé slovo), trojice obsahující "-irr" bude spíše spojovat infinitivy (sdílí obecnější gramatickou kategorii)